

NORGES BONDELAG

Landbruks- og matdepartementet
Pb. 8007 Dep
0030 OSLO

Oslo, 27. mai 2011

Att: Statsråd Lars Peder Brekk

MATTILSYNETS PÅLEGG OM TILTAKSPLIKT OG TRUSSEL OM BEITERESTRIKSJONER

1 INNLEDNING

Det vises til Mattilsynets brev fra mars i år hvor mellom 300-400 dyreeiere pålegges å gjennomføre tapsreducerende tiltak i innværende beitesesong for å unngå vedtak om beiterestriksjoner i beitesesongen 2012.

Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Norsk Sau og Geit og Utmarkskommunenes Sammenslutning er enige med Mattilsynet i at vedvarende tapsnivå i besetningene på over 20 % er uakseptabelt høyt, og det er nødvendig å iverksette snarlige tiltak for å redusere tapene.

Tiltakene må ta utgangspunkt i tapsårsakene og adresseres rett mottaker. For mange av de dyreeierne som har mottatt Mattilsynets brev, er det etableringen av rovviltbestander i henhold til nasjonal rovviltpolitikk som er årsaken til at tapsnivået har vært uakseptabelt høyt de tre siste beitesesongene.

Dyreeierne har et rettslig vern mot erstatningsfritt å avstå fra bruk av beiteretten eller bli pålagt tiltak for egen regning når det er naturvern hensyn (vern av rovdyrstammene) som er til hinder for å redusere tapsårsaken. Våre organisasjoner kan derfor ikke akseptere at dyreeiere pålegges uhjemlede tiltaksplikter under trusler om beiterestriksjoner, slik tilfellet er med Mattilsynets brev.

20 %-tapet som Mattilsynet har lagt til grunn for sitt brev omfatter også andre tapsårsaker enn rovdyr. Det vil variere i hvilken grad rovvilt er tapsårsak, og det kan i enkelte besetninger foreligge tapsårsaker hvor dyreeieren er forpliktet til å iverksette tapsreducerende tiltak, og hvor Mattilsynet også har kompetanse til å gripe inn med pålegg og beiterestriksjoner. Mattilsynet kan derimot ikke pålegge en stor gruppe dyreeiere plikter under trussel om beitenekt, basert på en fastsatt tapsprosent uten å vurdere de årsaks- og ansvarsforhold som ligger til grunn for tapene. Pålegg og restriksjoner fra Mattilsynets side må være gjenstand for en vurdering av dyreeiers plikter i det enkelte tilfellet.

Det synes i hovedsak som om det er dyreeiere i rovviltutsatte områder med et høyt rovvilttap som har mottatt Mattilsynets brev, og derfor er det grensen for dyreeiers ansvar og plikter for beskyttelse av husdyr mot rovdyr som er av avgjørende betydning i saken, og er gjenstand for våre kommentarer.

Organisasjonene vil i dette brevet redegjøre for hvorfor vi mener Mattilsynets pålegg er rettsstridig, og ber statsråden rydde opp i den uholdbare situasjonen som nærmere 400 dyreeiere nå er satt i.

2 STATSRÅDENS SIGNALER ER IKKE TATT TIL ETTERRETNING

Organisasjonene vil påpeke at statsråden i Stortingets spørretime 6. april 2011 uttalte følgende:

”Jeg vil understreke at Mattilsynet ikke har gjort vedtak om beitenekt. Jeg mener likevel det var uklokt av Mattilsynet å rasle med det sterkeste virkemiddelet vi har, nemlig beitenekt, før det er gjort en grundig vurdering i de enkelte konkrete sakene.”

Videre understreket statsråden i spørretimen at gjennomføring og finansiering av nødvendige tiltak i en slik situasjon ikke skal lempes over på dyreeier alene, men at offentlige myndigheter har et ansvar på tvers av sektorene for å bidra til å finne og finansiere forebyggende tiltak:

”Daværende landbruks- og matminister og daværende miljøvernminister sendte den 28. juli 2006 et brev til de offentlige instansene som har ansvar for rovdyrforvaltningen. I dette brevet er det presisert hvordan myndighetenes oppgaver skal håndteres når det gjelder å utrede tapsårsaker og foreslå relevante tiltak som kan bedre situasjonen for dyr på beite i forbindelse med rovdyrfare. Der står det:

«Mattilsynet og fylkesmennene må i områder med stor fare for rovdyrangrep arbeide for at det blir satt i verk effektive forebyggende tiltak. Dyreeier, fylkesmann, kommune og Mattilsynet må sørge for at det blir funnet praktiske løsninger som kan hindre dyretragedier og som er akseptable for alle parter. Beitenekt skal være siste utvei etter at andre alternativer er vurdert.»

Videre sies det i brevet:

«Mattilsynet må derfor så raskt som mulig ta kontakt med fylkesmannen for å finne praktiske løsninger når en dyreverssak er i ferd med å utvikle seg. Det er viktig at det er bred enighet om de løsninger som velges før Mattilsynet fatter et eventuelt vedtak. Utgiftene til slike tiltak skal så langt det er mulig prioriteres innenfor budsjettet til forebyggende tiltak i de enkelte fylker. Det forutsettes også at fylkesmannen fatter raske vedtak om kompensasjon, slik at tiltakene kan settes i verk.»

Statsråden gjentok på landsmøtet til Utmarkskommunenenes Sammenslutning 7. april at Mattilsynets brev var uklokt, og presiserte at man kunne legge til grunn at budskapet var mottatt.

Statsrådets signaler er ikke tatt til etterretning. Det understrekes at gjeldende brev fra Mattilsynet ikke "bare" er et varsel om en potensiell beitenekt, men pålegger 400 dyreeiere en plikt til å sette i verk tapsreduserende tiltak for egen regning i den nært forestående beitesesongen. Mattilsynet har ikke korrigert eller trukket tilbake brevet, og dyreeierne må forholde seg til at brevet med sine omfattende pålegg overfor dyreeier står ved lag. Det er behov for en umiddelbar klargjøring.

3 DEN RETTSLIGE VURDERINGEN AV SAKEN

Organisasjonene mener Mattilsynet opptre utover sin rettslige kompetanse. De pålagte pliktene og trusselen om beitenekt ligger utenfor hva Mattilsynet kan pålegge dyreeier innenfor rammene av dyrevelferdsloven, slik disse rammene er trukket i Rendalsdommen (Rt. 2006 s. 1105). Stortinget slo fast at Høyesteretts fortolkning i Rendalsdommen også skulle gjelde for fortolkningen av ny dyrevelferdslov, jf. Innst. O. nr. 56 (2008-2009).

Mattilsynet har selv gjort en juridisk vurdering som redegjør for det rettslige grunnlaget for de brev som er sendt ut: *"Adgangen til å fatte vedtak om beitenekt/beiterestriksjoner forut for beitesesong – noen rettslige betraktninger"*, datert 11. april 2011. I Mattilsynets rettslige vurdering trekkes ikke grensen for dyreeiers plikter og Mattilsynets kompetanse i samsvar med dyrevelferdsloven og Rendalsdommen.

3.1 Dyrevelferdslovens § 24 b

Dyreeiers plikt til å beskytte husdyr mot rovviltangrep er omfattet av begrepet "andre farer" i dyrevelferdsloven § 24 b. Det er ubestridt at akutt nedsanking i en akuttsituasjon ligger innenfor dyreeiers plikter. Den delen av vedtaket i Rendalsaken som gjaldt akuttnedsanking og akutte tiltak mente Høyesterett det var hjemmel for. Det som ligger innenfor dyrevelferdslovens ordning og Mattilsynets kompetanse er avgrenset til *tidsbegrenset beitenekt begrunnet i dyrevelferdshensyn i en akutt faresituasjon* (korresponderende med dyreeierens plikter).

"Rovdyr" var foreslått inn i bestemmelsen ved behandlingen av ny dyrevelferdslov, men ble tatt ut i forbindelse med Stortingets behandling av loven for å klargjøre at den nye loven ikke innebærer en utvidelse av dyreeiers ansvar til å omfatte et generelt ansvar for å beskytte sine husdyr mot rovviltbestander som sådan, og at dyreeiers ansvar fortsatt skal avgrenses i tråd med Rendalsdommen, hvor det uttales at rovdyr til alle tider i større eller mindre grad har representert en fare for at husdyr blir påført lidelser. Plikten til å gripe inn av dyrevelferdshensyn oppstår når det blir kjent at det foreligger en *akutt* fare for rovdyrangrep.

Mattilsynet ser derimot ikke ut til å legge denne sondringen til grunn for sin tolkning av § 24 b, jf. Mattilsynets notat side 3:

"I dyrevelferdsloven § 24 b) framkommer det at dyreholder plikter å beskytte dyr mot skade, sykdom, parasitter og andre farer. Plikten til å verne dyrene gjelder i følge forarbeidene i forhold til påregnelige eller oppdagede farer. Det er heller ingen tvil om at rovdyr omfattes av de farer dyreholder plikter å beskytte dyrene sine mot."

3.2 Tapsårsak og dyreeiers handlingsmuligheter har betydning for ansvaret

Høyesterett slår i Rendalsdommen utvetydig fast at Mattilsynet ikke har kompetanse til å pålegge dyreeier plikter når tiltakene er begrunnet i hensynet til etablering og vern av rovviltbestander, av Høyesterett betegnet som "naturfredningshensyn". Det er for disse tilfeller miljømyndighetene som er ansvarlig, og staten skal dekke dyreeiers tap forårsaket av den vedtatte rovdyrpolitikken.

Høyesterett argumenterer slik i avsnitt 34 og 42-46 (våre understrekinger):

(34) "Vår rovdyrpolitikk bygger på den oppfatning at den enkelte borger ikke skal påføres omkostninger ved påført skade eller ved tiltak for å forebygge skade.

(...)

(42) Dyrevernnemndas vedtak inneholder imidlertid en bestemmelse som snart skulle vise seg å bli ytterst tyngende for saueeierne: De pålegg som vedtakene inneholdt skulle bli stående inntil ulvene var felt, eller det på annen måte ble brakt på det rene at det ikke var revirhevdende ulv i området. Felling var et forhold som etter viltloven § 12 hørte inn under Direktoratet for naturforvaltning, og som lå utenfor dyrevernnemndas myndighetsområde. Som nevnt viste det seg at fellingen ikke ble besluttet og gjennomført før på nyåret 2005. Etter det opplyste hadde dette sin årsak i at en for tidlig felling ville vanskeliggjøre utviklingen av en bærekraftig ulvestamme.

(...)

(44) (...) Når regelen om dyreeierens plikter i dyrevernloven § 2 (nå § 24 b, vår presisering) skal anvendes, blir det tale om en avveining av de lidelser som dyret risikerer å bli påført, mot de oppofrelser som dyreeieren kan pålegges for at denne risikoen skal fjernes eller reduseres. I dette tilfellet utløste dyrevernnemndas vedtak tidsubestemte oppofrelser og utlegg som, slik jeg ser det, går langt ut over de byrder som lovgiveren kan ha ment skulle kunne pålegges dyreeierne. Rovdyr har til alle tider i større eller mindre grad representert en fare for at husdyr blir påført lidelser. Like fullt synes det til nå å ha vært en fremmed tanke at dyreeiere ut fra hensynet til vern mot rovdyr over et langt tidsrom skulle kunne pålegges å avstå fra å bruke sin utmarkseiendom som beite.

(45) Dette antas å ha sammenheng med den mulighet som har vært til stede for å fjerne faren ved jakt på rovdynet. Adgangen til slik jakt er nå sterkt begrenset ved det vern av rovdyr som er gjennomført, jf. de bestemmelser i viltloven som jeg allerede har nevnt. Det er disse verneregler som er den direkte årsak til at det akutte problemet som oppsto på de ankende parters utmark i juni 2002, ikke ble løst i løpet av kort tid.

(46) Det er etter dette mitt syn at dyrevernnemnda ikke hadde hjemmel for å beslutte – og deretter opprettholde – et vedtak om beiteforbud i utmarken på Vestkjølen og Hanestadkjølen av en slik varighet som ble resultatet i dette tilfellet. I realiteten er det naturfredningshensyn og ikke dyrevernhensyn som har vært årsak til at beiteforbudet ble stående ved laq. Man er da utenfor dyrevernlovens ordning med offentlige pålegg for dyreeierens egen regning.

I motstrid til Rendalsdommen, skriver Mattilsynet i sin juridiske vurdering på side 2:

”Dersom dyreholder ikke kan sette i verk tilfredsstillende risikoreduserende tiltak ved uakseptabelt store tap eller stor risiko for et slikt tap, må dyreholder etter Mattilsynets oppfatning unnlate å slippe dyrene i dette området for å ivareta sin plikt etter dyrevelferdsloven. Det vil i denne sammenheng være uten betydning i hvilken grad dyreholder har mulighet til å gjøre noe med årsaksfaktoren. Det kan være spesielt store forekomster av parasitter eller planteforgiftninger uten at situasjonen kan håndteres. Det samme gjelder også ved rovdyrangrep, der det ikke gis skadefellingstillatelse eller der forsøk på skadefelling ikke lykkes. Dersom man blir oppmerksom på slik risiko en tid etter beiteslipp, må det forutsettes at dyreholder iverksetter nødvendige tiltak umiddelbart for å redusere risikoen eller begrense skadene mest mulig, herunder at dyrene flyttes og om nødvendig sankes inn.”

Mattilsynet skriver videre på side 3:

”Det er først dersom man klart overstiger et normaltap at behovet for å se nærmere på hele beitebruken som sådan inntreffer. Da bør dyreholder selv utrede tapsårsakene nærmere og iverksette tiltak som med stor sannsynlighet vil være egnet til å redusere tapene.

Dersom man ikke finner årsaken til tapene slik at disse kan bekjempes med forholdsmessige og formålmessige midler, kan det i seg selv gi grunnlag for å fatte vedtak om beiterestriksjon. Det samme gjelder dersom årsaksfaktoren er funnet, men der man ikke har noen mulighet til å redusere/eliminere risikoen. Dersom det før beiteslipp er overveiende sannsynlig at det vil inntreffe en skadesituasjon som påfører alvorlige lidelser for et stort antall dyr, kan det ikke være tvil om at dyreholder plikter å iverksette nødvendige tiltak for å hindre dette, herunder flytting til annet beite, plassering på innmarksbeite eller slakting.”

Det er ikke slik Mattilsynet hevder at det ikke har betydning hvorvidt dyreholder har mulighet til å gjøre noe med årsaksfaktoren: I Høyesteretts argumentasjon er mangelen på muligheter til å fjerne faren sentralt (dommens avsnitt 45). Det vises til at adgangen til å fjerne tapsårsaken er sterkt begrenset av hensynet til å ivareta rovdyrbestandene. Avslag på søknad om skadefelling av et individ med et skadepotensial som medfører beitenekt, vil være begrunnet i naturfredningshensyn. Som Høyesterett konkluderer med i avsnitt 46 er det slik at når *det er naturfredningshensyn og ikke dyrevernhensyn som er årsak til beiteforbudet, er man utenfor dyrevernløves ordning med offentlige pålegg for dyreeierens egen regning.*

3.3 Den vedvarende situasjonen og tidsbegrenset beitenekt

I denne saken er det dyreeiere som i snitt over de tre siste år har et tap på over 20 % som står i fare for å fratas sin beiterett. For mange skyldes det vedvarende høye tapet etablering av rovviltstammer i deres beiteområde – det er med andre ord en etablert situasjon som følger av vedtatt rovdyrpolitikk. Dersom man ikke har til hensikt å gjøre noe med rovdyrbestandene i de aktuelle områdene, vil en pålagt beitenekt i realiteten innføres på ubestemt tid – begrunnet i hensynet til å ivareta de etablerte rovdyrbestandene. Det er da ingen utsikt til at beiterestriksjonene opphører i 2013, 2014 eller senere, og restriksjonene

må i realiteten anses å være tidsbegrensede. Mattilsynet kan ikke omgå vilkåret om tidsbegrensing ved å fatte stadig nye vedtak om beiterestriksjoner i en slik situasjon.

Mattilsynet skriver på side 4 følgende om lengden på beiterestriksjonene når faren er rovdyrskade:

”Dersom årsaken er sikker, må restriksjonsperioden vedvare inntil det etableres et system/iverksettes tiltak som på en tilfredsstillende måte reduserer skadeomfanget. Dersom årsaken er rovdyrangrep må man eks sikre seg at rovdyr ikke får tilgang til sauene. Dersom dette innebærer etablering av rovviltsikre gjerder, må restriksjonen opprettholdes inntil slikt gjerde kan tas i bruk. I de tilfeller direktoratet innvilger skadefellingstillatelse eller selv iverksetter uttak, må restriksjonene vedvare inntil dyret er felt, evt det kan fastslås at det ikke er skadedyr i området. Det kan også tas hensyn til andre bestandsregulerende tiltak som Direktoratet for naturforvaltning iverksetter.”

Videre på side 5 i sine avsluttende vurderinger gjentar Mattilsynet:

”Høyesteretts avgjørelse vil ikke være til hinder for å fatte et konkret begrunnet vedtak om beiterestriksjon. Tidsavgrensningen må i så fall gjelde inntil det er etablert et system eller rutiner som sikrer at dyrene ikke lenger utsettes for den aktuelle faren. Det vil oftest være flere alternative måter å redusere risikoen på, men det vil være dyreholder som må utrede tapsårsaken, og finne ut av hvilke virkemidler som er relevante. Mattilsynet skal vurdere om tiltakene er tilstrekkelige for å kunne redusere faren til et tilfredsstillende nivå. Dersom det er god grunn til å fastslå at faren ikke lenger er til stede eller at det er iverksatt tiltak for å hindre faren fra å realisere seg, vil det heller ikke være grunnlag for å opprettholde restriksjonene.”

Igjen er Mattilsynets rettsoppfatning i direkte motstrid til Høyesteretts uttalelser i Rendalsdommen. Høyesterett la til grunn at dyrevernnemnda hadde kompetanse til å avverge akutte faresituasjoner ved å ilegge tidsbegrensede beiteforbud av dyrevernhensyn. Men i Rendalsaken hadde dyrevernnemnda vedtatt at «*alle vedtakene blir stående inntil ulvene er felt eller det blir bekreftet fra Høgskolen på Evenstad at det ikke er revirhevdende ulv i området*». Høyesterett slo fast at dyrevernnemnda ikke hadde hjemmel til å beslutte og senere opprettholde et vedtak om beiteforbud av en slik varighet som ble resultatet i dette tilfellet, og hvor det underliggende hensyn var vern av ulvestammen. Høyesteretts uttalelse i avsnitt 42 gjentas her:

”Dyrevernnemndas vedtak inneholder imidlertid en bestemmelse som snart skulle vise seg å bli ytterst tyngende for saueeierne: De pålegg som vedtakene inneholdt skulle bli stående inntil ulvene var felt, eller det på annen måte ble brakt på det rene at det ikke var revirhevdende ulv i området. Felling var et forhold som etter viltloven § 12 hørte inn under Direktoratet for naturforvaltning, og som lå utenfor dyrevernnemndas myndighetsområde. Som nevnt viste det seg at fellingen ikke ble besluttet og gjennomført før på nyåret 2005. Etter det opplyste hadde dette sin årsak i at en for tidlig felling ville vanskeliggjøre utviklingen av en bærekraftig ulvestamme.”

Høyesterett konkluderte med at man i en slik situasjon var utenfor dyrevernavlovens ordning med pålegg for dyreeiers regning.

3.4 Uforholdsmessige byrder

Når Mattilsynet i brevet pålegger dyreholder å utrede tapsårsakene og iverksette relevante tiltak for beskyttelse mot etablerte rovviltbestander, pålegges den enkelte dyreeier et urimelig og uforholdsmessig ansvar.

I Rendalssaken fastslo Høyesterett at *"i dette tilfellet utløste dyrevernavnemndas vedtak tidsubestemte oppofrelser og utlegg som, slik jeg ser det, går langt ut over de byrder som lovgiveren kan ha ment skulle kunne pålegges dyreeierne."* Det samme må sies om de vidtrekkende plikter dyreeierne pålegges i Mattilsynets brev fra mars i år, og det er grunn til å anta at landbruksministeren langt på vei deler denne oppfatningen da han fra Stortingets talerstol betegnet Mattilsynets brev som "uklokt".

3.5 Kompensasjon

Avslutningsvis skriver Mattilsynet at hensynet til dyreeiers økonomi ikke lenger er et vesentlig moment, sammenliknet med situasjonen i Rendalssaken:

"Et annet vesentlig moment vil være at det i ettertid har kommet en ny bestemmelse i dyrevelferdsloven § 31 som gir dyreholder rett til kompensasjon ved inngripende vedtak om beiterestriksjoner grunnet rovvilt. Dette skal bidra til å dekke noen av de oppofrelser og utlegg som dyreholder tidligere måtte dekke selv. Noe av den urimeligheten som Høyesterett peker på når det gjelder utlegg for dyreholder, vil dermed langt på vei bortfalle."

Her blander Mattilsynet kortene. Kompensasjon i henhold til dyrevelferdsloven § 31 gjelder kun for vedtak om beitenekt fattet i medhold av lovens § 30 for å oppnå etterlevelse av dyrevelferdsloven. Kompensasjon utvider ikke Mattilsynets adgang til å pålegge tiltak og beiterestriksjoner av naturfredningshensyn. Mattilsynets kompetanse er på ingen måte endret sammenliknet med rettstilstanden på tidspunktet for Rendalsdommen. Det presiseres av Stortinget i Innst. O nr. 56 (2008-2009) om ny dyrevelferdslov:

"Komiteen registrerer at Regjeringen i § 24 første ledd bokstav b fastslår at dyreholder skal sikre at dyr beskyttes mot rovdyr og andre farer."

Komiteen registrerer at det har oppstått usikkerhet om hvorvidt denne bestemmelsen pålegger dyreeieren et større ansvar enn etter dagens lov, for å beskytte sine husdyr mot rovdyr. Komiteen har oppfattet at Regjeringen har lagt opp til å videreføre gjeldende rettstilstand.

For å klar gjøre at dyreeiers ansvar ikke utvides, vil komiteen likevel ta ut ordet "rovdyr" slik at § 24 første ledd bokstav b da skal lyde:

"dyr beskyttes mot skade, sykdom, parasitter og andre farer. Syke og skadde dyr skal gis forsvarlig behandling og avlives om nødvendig."

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti, fastslår at selv om ordet "rovdyr" er utelatt, medfører ikke dette at dyreeier fritas for sitt ansvar for sine dyr i forhold til rovdyr. Fare for rovdyrangrep vil være omfattet av begrepet "andre farer". Rendalsdommen tydeliggjør at det er ubestridt at akutt nedsanking i en akuttsituasjon ligger innenfor dyreeiers plikter, og dommen påpeker også at tidsbegrensede beitenekt ligger innenfor gjeldende dyrevernlov. Flertallet legger derfor til grunn at gjeldende rettstilstand videreføres, slik den er kommet til uttrykk i Høyesteretts avgjørelse."

At det i ny dyrevelferdslov kan gis kompensasjon ved omfattende beitenekt fattet innenfor dyrevelferdslovens rammer, endrer ikke grensen for dyreeiers plikter, og Mattilsynets kompetanse strekker seg fortsatt ikke lengre enn dyreeiers plikter etter loven.

Det er heller ikke slik at kompensasjon etter dyrevelferdsloven gir dyreeier rettskrav på full erstatning. Til dette bemerkes at også i Rendals-saken hadde dyreeierne fått kompensasjon for deler av tapet. Høyesterett fastslo at dette ikke var tilstrekkelig, da dyreeierne hadde rettskrav på full erstatning av sitt tap når beiterestriksjonene i realiteten var begrunnet i hensynet til å bevare rovviltbestanden.

4 AVSLUTNING

Mattilsynets dyrevelferdsmessige bekymringer deles fullt ut av Utmarkskommunenes Sammenslutning, Norges Bondelag, Norsk Sau og Geit og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. For mange av mottakerne av brevet er det etableringen av rovviltbestander som er årsaken til den uakseptable tapssituasjonen, og sektormyndighetene er forpliktet til å samhandle for å finne løsninger på den uholdbare situasjonen.

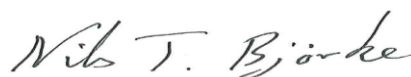
Vi ber LMD samordne seg med rovviltmyndighetene for å undersøke hvilke muligheter som finnes for å redusere rovviltfaren i beiteområder som har store rovvilttap.

Vi ber om at statsråden pålegger Mattilsynet å trekke brevet til de 400 dyreeierne umiddelbart.

Med vennlig hilsen

Leder Vigdis Hjulstad Belbo
Utmarkskommunenes Sammenslutning

Leder Nils T. Bjørke
Norges Bondelag

Leder Ove Ommundsen
Norsk Sau og Geit

/s/

Leder Merete Furuberg
Norsk Bonde- og Småbrukarlag